

EL SISTEMA FONOLÓGIC DE LA LLENGUA VALENCIANA

per JOSEP BORONAT GISBERT
Consell Valencià de Cultura

L'estudi fonològic de la llengua valenciana comença per delimitar el seu *sistema fonològic*, o siga el conjunt d'oposicions fonològiques pròpies de tal llengua. En l'actualitat, a la vista dels intents d'absorció de la mateixa per un altre idioma, importen molt la distinció i delimitació necessàries, i les referències comparatives que es donaran en notes a peu de pàgina. L'informació que s'aporta no pot ser exhaustiva. Espere que siga clarificadora.

El parlant d'una llengua utilitza sons, en totes les seues varietats, espontànies o condicionades pels sons veïns. L'aspecte material dels sons del llenguatge, independentment de la seua funció lingüística, es estudiat per la Fonetica.

Hi ha uns determinats sons que són perceptiblement diversos, foneticament distints, però que el parlant creu que, en pronunciar-los, pronuncia el mateix so. Estos «sons» intencionals són els *fonemes*, als que corresponen diversos sons realitzats. Són estudiats per la Fonologia, rama de la Ciència del Llenguatge, fundada per N. Trubetzkoy i R. Jakobson, cultivada especialment pel *Cercle Lingüístic de Praga*.

El nombre de *sons* és il·limitat, i varia segons l'articulació individual dels parlants. El nombre de *fonemes* és fix i il·limitat en cada llengua. Forma un *sistema*.

Un so està format per varies propietat articuladores¹ i acústiques,

¹ L'articulació és la posició que adopten conjuntament els òrgans bucals en el

com la sonoritat, l'articulació oclusiva o fricativa, etc. Però no es distingeix dels demes sons per totes les propietats, sino per algunes d'elles. Els fonemes es distingeixen ademes per propietats que son fonològicament diferencials, propietats fonològicament rellevants.

Els fonemes es distingeixen entre si gracies als *traços distintius*, *pertinents o rellevants*, que son els que, per ells mateixos, poden diferenciar un significat, per eixemple la sonoritat.

El conjunt de traços pertinents d'un fonema, que el distingeix dels restants fonemes de la mateixa llengua es denomina *contingut fonològic del fonema*.

L'inventari dels fonemes d'una llengua, o siga el seu *sistema fonològic* s'establix, tenint sempre present el criteri de la *similitut fonètica*, per l'anàlisi de la *commutació*, que permet separar els elements distintius, i de la *identificació* de les variants d'un mateix fonema, en la seua distribució, en les diverses posicions silábiques, centrals o marginals, pre- o post-nuclears. No fa falta cotejar cada fonema en tots els demes: es prou comparar-lo en els mes proxims en realització fonètica.

El contingut fonològic d'un fonema es el conjunt de traços fonològics pertinents del fonema, o siga, de traços que son comuns a totes les variants d'eixe fonema i que el distingeixen dels demes fonemes de la mateixa llengua, particularment dels fonemes que guarden major parentesc en ell.

Els fonemes no es definixen per les informacions que poden donar positivament les seues realitzacions. Es definixen negativament per les seues diferències respecte als altres, per les seues oposicions; depenent del lloc que ocupa front als demes del mateix sistema, de les seues diferències i oposicions front ad ells.

Pot haver un fonema que presente les mateixes realitzacions que les d'un fonema d'una altra llengua, però la definició es distinta en cada llengua segons les relacions que presenten en cada sistema.

En el breu estudi del *sistema fonològic de la llengua valenciana*

moment de produir un so. *Punt d'articulació* es la zona o regió de la boca en que un orgue actiu s'aproxima a un altre, actiu o passiu, en el moment de l'articulació, podent haver articulacions *bilabials*, *labiodentals*, *interdentals*, *dentointerdentals*, *dentals*, *alveolars*, *palatals*, *velars*, *bilabiovelars*, *uvulars*. També s'especifica el *modo d'articulació*, que es la forma de produir-se l'eixida d'aire en el moment de l'articulació, podent haver articulacions *oclusives*, *fricatives*, *africades*, *vibrants*, *vocals*, *orals*, *nassals*. *Temps de l'articulació* son les fases que poden observar-se en el desenroll complet d'una articulació, que son *intensio*, *tensio* i *distensio*.

notarem la distinció entre fonemes vocals i consonàntics. El gran fonològ Trubetzkoy dona una definició funcional: Les *vocals* són fonemes que poden funcionar com a centres silàbics; les *consonants*, al contrari, són fonemes que no apareixen com a centres de síl·laba.

1. Fonemes vocals.

El valencià utilitza dos de les propietats articuladores i acústiques que servixen per a la distinció dels fonemes vocals entre ells: el grau d'obertura (densitat) en el mode d'articulació i el timbre que produeix la configuració de la cavitat bucal segons la posició de la llengua i els llavis. Són els següents:

1.1. Fonema /a/.

El fonema /a/ és un fonema vocalic de localització mitja i timbre neutre —entre palatal i velar— sense labialitzar (front a /i/, /e/, /ø/, /u/), d'obertura (densitat) màxima (front a /e/, /ø/).

1.1.1. Commutació de /a/.

Fent la substitució d'este tros fonèc indivisible, en posició inicial, medial o final d'un significat, es troben significacions diferents, sent per tant un fonema que es distingeix de: /i/, /e/, /ø/, /u/, /ε/, /ø/.

1.1.2. Realitzacions fonètiques de /a/.

Les variants articuladores mitja, que és la normal, i palatal o velar, que es presenten en certes condicions, són només variants combinatories. En l'espectograma s'observa que en la [a palatal] el segon formant puja en l'escala de freqüències; i en la [a velar] baixa.

² El punt exacte d'articulació de la vocal —a— té variacions segons comarques o localitats, objecte de la dialectologia, sense efectes semàntics. Però és evident la total absència d'una realització com la vocal catalana neutra que yo represente per [æ], part integrant com a fonema del sistema lingüístic del català normatiu (Sobre l'identificació barcelonina = català *standard*, vegeu's A.M.ª Badia Margarit, 1980, *Gramàtica catalana*, p. 1, «La present Gramàtica catalana aspira a ser expressió de la modalitat barcelonina en el conjunt del domini català, modalitat que l'us i la tradició identifiquen en la llengua comuna o literària»). El fonema /æ/ és molt típic de la llengua catalana quedant (per ell) millor diferenciades les llengües, ja que la valenciana posseeix una tensió articuladora mitja que no permetria mai una pronunciació pareguda*.

* La vocal neutra /æ/ en el català *standard* és una de les qüestions més problemàtiques en l'interpretació fonològica i que han comportat més opinions. Però mai s'ha trobat, ni com a fonema ni com a realització en el domini de la llengua valenciana.

Com a il·lustració, podem presentar una aproximació del gràfic del camp de dispersió

[a] Vocal de timbre neutre, obertura maxima, localisacio mija, articulacio mija.

[a mija] Es l'articulacio mes oberta, sense modificacions dels sons veïns:

- en silaba lliure (la que acaba en vocal) accentuada: pare, carro;
- en els infinitius i en final de paraula: callar, rodar;
- en silaba atona, darrere de t, w, u: bola, aigua, sua.

[a palatal] Variant combinatoria en la que puja el segon formant en l'escala de freqüències, aproximant-se a l'altura normal del fonema / e /, apareixent:

— en contacte de sons palatals: despaig, all, pany, mai, changlot, jardí;

— en el diftong **ai**: faixa, espai;

— en la terminacio **-at**: forcat.

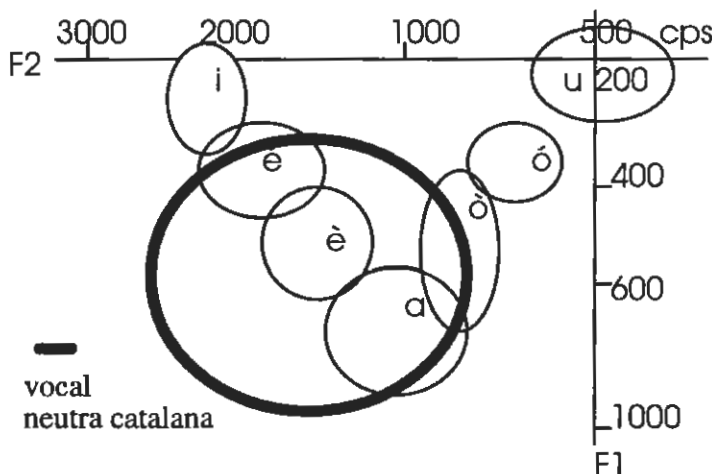
[a velar] variant combinatoria en la que disminueix el segon formant de l'escala de freqüències, acostant-se a la del fonema / e /, apareixent:

— en el diftong **au**: cau, taulell;

— en silaba tonica travada per [t], davant de l seguida d'una atra consonant o final de paraula: calma, alba, alç;

— davant d'una velar seguida de **a, o, u**, especialment si la velar es fricativa: maganya, pagueu, ragut.

de la vocal neutra que presenta Ramon Cerdà en *El timbre vocàlic en catalán*, p. 146, en el que es veu que el camp de dispersio de la vocal neutra abarca i es superpon a bona part dels camps de dispersio del nostre sistema vocalic. Fet que elimina els margens de seguretat que diferenciaven els sons i te una incidencia molt directa en fonetica historica, ya que els sons que presenten una interseccio fonetica major son mes susceptibles de ser confosos pels parlants i de provocar canvis fonologics:

1.2. Fonema / ɛ /.

El fonema / ɛ / es un fonema vocalic de localisació anterior no labialisada i timbre agut —palatal sense labialitzar— (front a / a /, / ɔ /, / ɔ /, / u /), d'obertura (densitat) gran (front a / i /, / ɛ /).

1.2.1. Commutació de / ɛ /.

Fent la substitució d'este tros fonic indivisible, en posició inicial, medial o final d'un significat, es troben significacions diferents, sent per tant un fonema que es distingeix de: / a /, / ɔ /, / ɔ /, / u /, / i /, / ɛ /.

1.2.2. Realitzacions fonètiques de / ɛ /.

Les realitzacions del fonema / ɛ / tenen com a característica que la boca s'obri separant notablement les mandíbules sense alçar la llengua. La e oberta valenciana és un poc més oberta que la catalana corresponent, i molt més que la dita e oberta castellana (de: *berro*, *peine*). Estan sempre en síl·laba accentuada. Son:

³ La diferenciació lingüística en marge de seguretat entre les realitzacions del fonema / ɛ / que ací veem i el fonema / ɛ / que vorem en la llengua valenciana, contrasta en la situació de confusió que els tractadistes del català consideren greu i no poden explicar*.

* Les realitzacions del fonema català vocal neutra / æ / en síl·labes tòniques que es troben en les zones dels camps de dispersió dels sons [ɛ] i [e] produeixen una situació de confusió vocalica entre ɛ / ɛ, que els tractadistes consideren «greu», «a munt de contradiccions i de confusions entre abdos vocals», que no poden «explicar comodament» ni «partint de l'etimologia» ni «partint de la pronunciació moderna», que «denota alguna cosa inestable, dins del sistema», i que «hi ha alguna cosa, dins del sistema vocalic del català, que no funciona» (Badia i Margarit, A. M^a, (1988) *Sons i fonemes de la llengua catalana*, Barcelona, «Les vocals tòniques -e- i -o- en el català de Barcelona», pp. 141-190).

Badia Margarit presenta la «falta de fixa del timbre vocalic en paraules hereditaries» destacant que «la contradicció entre un sistema que pareix ben establert i la dita confusió es sorprenen. Però no hi ha més remei que reconèixer-ne la realitat». L'examen de les rimes de poetes moderns catalans el du a la mateixa conclusió. També el «testimoni de molts catalans de soca i arrel».

No es tan sols que de fet hi haja confusió. És que per a poder establir la pronunciació correcta oberta o tancada han de recórrer a criteris de fonètica històrica i als de fonètica articuladòria que s'entrecruen de forma que els mateixos especialistes no es posarien d'acord. Volen mantindre un sistema fonològic que no s'adapta a la realitat del llenguatge català per a poder mantindre «el domini» català sobre unes altres llengües.

Presenten a la vocal neutra [æ] com un archifonema que neutralisa, en posició atona, la e oberta, la e tancada i la a; quan el fonema és la vocal neutra / æ /, sent aquelles els seus hiperfonemes, com defen M. Palau Martí.

Badia presenta molts casos, entre ells els de les formes rizotòniques dels verbs que tenen en l'infinitiu una vocal neutra [æ] ortografiada -e-, quan l'accent cau en la vocal temàtica. També en els cultismes o veus cultes, «mots savis» segons Badia, lliures de les lleis fonètiques que han transformat les paraules històricament, constitueixen «el testimoni

[ɛ] vocal aguda, oberta, anterior palatal, baixa, deslabialisada. El segon formant de les variants obertes de / ɛ / s'acosta a la zona de freqüència de les variants palatals de / a /.

[ɛ ultraoberta] Es troba:

— en síl·laba travada per **r** mes consonant no labial ni velar: pert, cert, divers, merla, hivern, percha, verge;

— en síl·laba travada per **l**: mel, pels, tel, tela, vela;

— en síl·laba lliure seguida de **rr**: ferro, guerra, serra;

— en alguns monosíl·labs: set.

[ɛ oberta] Apareix en posició tònica:

— en les paraules cultes, seguida de síl·laba que comprén una **i**: gremi, tesis, ciència, extasi, premi (exceptuant iglesia, sepia, cenia, sequia, tenia, bestia, Denia, Valencia);

— quan en la síl·laba següent hi ha una **u**: perdua, credul, recua, decuple;

— en les terminacions **-encia**: consciència, tenència, valència (nomenclatura química);

— formant diftong en una semivocal **eu**, procedent de la perdua d'una **d**, **c**, **ti**: peu (de *pede*), deu (de *dece*), preu (de *pretiu*);

— en el grup **ndr** en adjectius i substantius: tendre, gendre; però no en verbs: encendre, vendre.

— en les terminacions **-ecte**, **-ecta**, **-epte**, **-epta**, i altres: projecte, inepte.

1.3. Fonema / ɛ /.

El fonema / ɛ / es un fonema vocalic de localització anterior no labialisada i timbre agut —palatal sense labialitzar— (front a / a /, / ɔ /, / ɔ /, / u /), d'obertura (densitat) mitja (front a / i /, / ɛ /).

mes fefaent de que el barceloní de hui [català standard] té una tendència clara a confondre les articulacions vocaliques mijanes». També en «parells mínims» que tenen solament un so de diferenciació, en inconseqüències fonètico-etimològiques (de la mateixa vocal etimològica) i fonètico-articulatòries (tenint el mateix entorn fonètic). I són moltes les inconseqüències geogràfico-lingüístiques al voler posar en el mateix sac al català oriental que diuen de Barcelona, a l'occidental, a l'oriental, al balear, al valencià, al rossellonès, al català oriental lliterari.

Seguix afirmant que les vacil·lacions entre **-e** oberta i tancada es mes estesa en la pronunciació més popular, la llengua menys culta, com en la preposició *sense*, popularment oberta, cultament tancada.

Per al català, que vol englobar diversos sistemes lingüístics, «*les lleis d'evolució històrica, partint de les seues bases etimològiques llatines [...] són desconcertants*»; «*els efectes dels contactes articulatòris que patixen les vocals per raó de les consonants veïnes, be que reals, són contradictoris*»; «*la fixació dels resultats actuals, com a combinació dels dos grups de factors (etimològics i articulatòris), és, com a criteri lingüístic, molt relativa, i en cap de cas es podria prevore*».

El que denominen «*sistema lingüístic català*» és inestable, confús, en situació de crisi.

1.3.1. *Commutació de / ɛ /*.

Fent la substitució d'este tros fonic indivisible, en posició inicial, medial o final d'un significatiu, es troben significacions diferents, sent per tant un fonema que es distingeix de: / ɛ /, / i /, / a /, / ɔ /, / o /, / u /.

1.3.2. *Realitzacions fonètiques de / ɛ /*⁴.

El segon formant de les variants de / ɛ / en l'espectograma s'aproxima a la zona de freqüència de / i /. En freqüència les realitzacions tenen un to molt tancat (com la -e- del francès *charité, fraternité*) i encara que a voltes presente un matis més obert, en valencià no arriba mai a l'obertura de la [ɛ] verdaderament oberta. Les realitzacions són:

[ɛ] Vocal aguda, tancada, anterior-palatal, mija, deslabialitzada.

[ɛ tancada] Apareix en posició tònica en els següents casos:

— davant d'una labial: fem, ceba, cep. Excepte: Josep, Pep.

— travada per **r** seguida de labial: ferm, herba, conserva, cervell.

— davant de **r** final: darrer, acer, picher, llumener.

— davant de **r** quan no porta una altra consonant darrere: cera, perol.

Excepte: zero, clero.

— davant de dental: fret, pedra.

— en síl·laba lliure o travada, davant de **s** en so [s] o [z]: res, pesol, peça, vespa, marquesa. Excepte: pesta, vesta, tempesta, protesta, molesta; que poden ser dissimilacions per contacte en el castellà, per una rai subjectiva i inconscient per a fer-les diferents a les similars castellanes.

— en síl·laba lliure o travada, davant de **n**: pensa, berena, sentir, penjar, llenç. Excepte: Vicent.

— davant de consonant palatal: feix, mareig, fege, enveja, clavell, senya.

— davant de consonant velar: sec, dimecres, cego, egua.

— en posició final de paraula, quan segueix a la palatal sonora **g** [g]: verge, formage, mege, fege.

— en hiat, junt a una altra vocal: fortalea, paella, poeta, bellea.

— al final de paraula, quan hauria d'acabar en un grup consonàntic o una consonant de difícil pronunciació: temple, pebre, exacte, dissabte.

— al principi de paraula, quan comença per -s- seguida de consonant (que poden vore's en escrits de l'època clàssica sense la **e** inicial d'ara): estelles, escala, esperit, espiga.

— en la primera persona del present d'indicatiu dels verbs de la primera conjugació: cante, ploie, falte, puge.

⁴ La **ɛ** tancada valenciana en general prové d'una **e** llarga o d'una **i** breu del llatí vulgar. En moltes paraules de la mateixa derivació, la -e- es pronuncia oberta en català, a diferència del valencià: ple, pesebre, cep, cera, dret, abella, negre, enveja, net, pera, etc.

Lo mateix s'ha de dir dels diminutius en -et, dels infinitius en -er, i dels derivats de -eda, -esa, etc.: cotonet, naixer, correr, poder, rosaleda, princesa, marquesa.

[ɛ mija o relaixada] Apareix en posicio atona en conversacio normal sens arribar a l'obertura de la ɛ oberta.

1.4. Fonema / i /.

El fonema / i / es un fonema vocalic de localisacio anterior no labialisada i timbre agut —palatal sense labialisar— (front a / a /, / ɨ /, / ɨ /, / u /), d'obertura (densitat) minima (front a / ɛ /, / ɛ /).

1.4.1. Commutacio de / i /.

Fent la substitucio d'este tros fonic indivisible, en posicio inicial, medial o final d'un significant, es troben significacions diferents, sent per tant un fonema que es distingeix de: / ɛ /, / ɛ /, / a /, / ɨ /, / ɨ /, / u /,

1.4.2. Realisacions fonetiques de / i /.

Les realisacions del fonema / i / s'articulen normalment i no hi ha relaixacio en sa pronunciacio, encara que siga atona. Es relativament oberta, pareguda a la —i— castellana de «cirro» i «mercantil». Son:

[i] vocal aguda, minima, anterior-palatal, alta, deslabialisada.

[i oberta] Es la general en el valencià en totes les posicions: crit, criteri.

1.5. Fonema / ɔ /.

El fonema / ɔ / es un fonema vocalic de localisacio posterior labialisada i timbre greu —velar en labialisacio— (front a / a /, / ɛ /, / ɛ /, / i /), d'obertura (densitat) gran (front a / ɔ /, / u /).

1.5.1. Commutacio de / ɔ /.

Fent la substitucio d'este tros fonic indivisible, en posicio inicial, medial o final d'un significant, es troben significacions diferents, sent per tant un fonema que es distingeix de: / a /, / ɛ /, / ɛ /, / i /, / ɨ /, / u /.

1.5.2. Realisacions fonetiques de / ɔ /:

El segon formant de / ɔ / s'aproxima al del fonema / a /. Per a sa articulacio, les mandibules se separen mes que per a l'emissio de la / ɔ / tancada. Les realisacions son:

[ɔ] vocal greu, oberta, posterior-velar, baixa, labialisada.

[ɔ oberta] La pronunciacio normal es mes oberta que la corresponent catalana. Apareix en posicio tonica en els següents casos:

— quan la síl·laba següent porta **i**: propi, tònica, oli, dimoni. Antoni, còpia, història, glòria, còmic.

— quan prové del diftong llatí **au**, que en castellà ha donat **o**: poc (de *paucu*), cosa (de *causa*), or (de *auru*), pobre (de *paupere*), clos (de *clausu*), goig (de *gaudiu*).

— provinent d'una **o** llatina que s'obri per influència de sons veïns, quan forma diftong en una **u** següent que procedix d'un so vocalisat: ou (de *avus*), nou (de *novem*), mou (de *movere*).

— provinent d'una **o** llatina que s'obri per compensació, al desaparèixer sons posteriors a l'accent: solt (de *solutus*).

[ɔ ultraoberta] [ɔ] es dona en els mateixos casos que la oberta, sent una realització que fluctua, en funció dels idiolectes o sociolectes.

1.6. Fonema / ɔ /.

El fonema / ɔ / es un fonema vocalic de localització posterior labialitzada i timbre greu —velar en labialització— (front a / a /, / ɛ /, / ɐ /, / i /), d'obertura (densitat) mija (front a / ɔ /, / u /).

1.6.1. Commutació de / ɔ /.

Fent la substitució d'este tros fonic indivisible, en posició inicial, medial o final d'un significatiu, es troben significacions diferents, sent per tant un fonema que es distingeix de: / ɔ /, / u /, / a /, / ɛ /, / ɐ /, / i /.

1.6.2. Realitzacions fonètiques de / ɔ /.

En les realitzacions fonètiques d'este fonema, el segon formant s'aproxima a la freqüència de / u /, però sense solapament en els camps de dispersió respectius. Son:

[ɔ] vocal greu, tancada, posterior-velar, mija, labialitzada.

[ɔ tancada tònica] provinent de **o** llarga o de **u** breu llatines, tant en síl·laba lliure com travada (reforçant-se en contacte en palatal: poma (de *poma*), nebot (de *nepote*), envejós (de *invidiosus*), lliçó (de *lectione*); onze (de *undecim*), jove (de *juvenis*), llop (de *lupus*).

[ɔ mija tònica] la de menor tancament, exenta de relaxació per la seua clara pronunciació, en les terminacions agudes en **-o**, **-or**: canto; rencor, dolor.

[ɔ tancada atona] correspon a la castellana, sent substancialment diferent a la pronunciació catalana de paraules ortografiades en **o** atona⁵. Apareix:

⁵ El valencià desconeix sociolectalment o dialectalment l'ús de la pronunciació en [u]

- procedent d'algun diftong tardiu o cult: orella (de *auricula*).
- en plurals masculins, quan els singulars acaben en **-ç**, **-s**, **-x**, **-ig**: dolços, cedaços; confusos, passos; baixos, fluixos; mijos, gojos, despachos.
- en final de paraula, com a vocal eufònica, molt pròpia de la llengua valenciana: ferro, carro, quadro, marro, kilo, metro, barometro, porro, yodo, Chimo, Sento, etc.

1.5. Fonema /u/ ⁶.

El fonema /u/ es un fonema vocalic de localisació posterior labialisada i timbre greu –velar en labialisació– (front a /a/, /ɛ/, /ɐ/, /i/, d'obertura (densitat) mínima (front a /ɔ/, /u/).

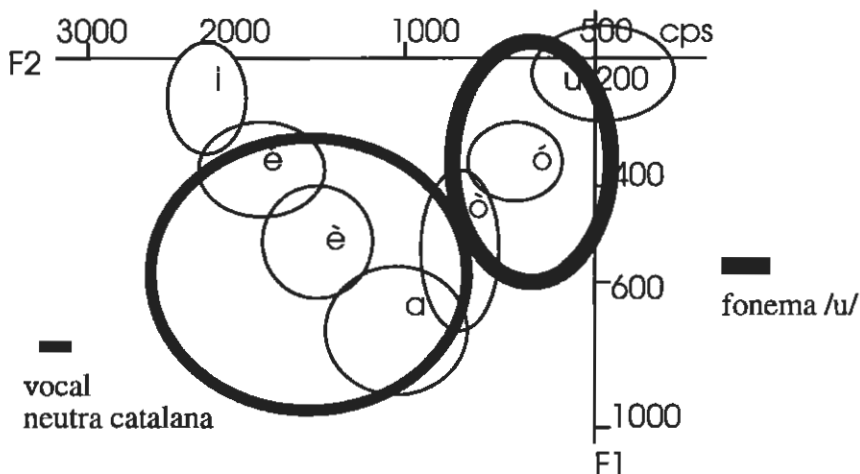
[u] de les [ɔ] atones, que es la normal en el català. El so català conegut per [u debil] a vegades s'escriu **u**, però la major part de les voltes està ortografiat **o**. D'esta manera, paraules com columna, abocar, gancho (cat. *ganxo*), en català es pronuncien [kulúmna], [æbuká], [gánfu]; per [kolúmna], [abokár], [gánço] del valencià.

⁶ La diferenciació lingüística en marge de seguretat entre les realitzacions dels fonemes /ɔ/, /ɔ/, que hem vist, i /u/ que vorem, en la llengua valenciana, contrasta en la situació de confusió que els tractadistes consideren greu per al català i no poden explicar en lo que volen presentar com a «un sistema» fonològic que, en realitat ni es coherent ni presenta unitat*.

* Seguint l'informació que aportem en les realitzacions del fonema /ɛ/, trobem idèntica situació de confusió i dificultats d'explicació en les realitzacions del fonema /u/ català en síl·labes tòniques que es troben en les zones dels camps de dispersió dels sons [ɔ] i [ɔ] en una situació de confusió vocalica entre ɔ / ɔ. Les consideracions inicials són les mateixes en este cas que en el de ɛ / ɛ.

Presenten la vocal catalana [u] com l'*archifonema* que realitza, en posició atona, els tres fonemes /ɔ/, /ɔ/ i /u/; quan el fonema es /u/, i la **o** oberta, la **o** tancada i la **u** són els seus *hiperfonemes*, com defen M. Palau Martí.

Veja's una aproximació gràfica dels camps de dispersió:

1.5.1. Commutació de / u /.

Fent la substitució d'este tros fonèc indivisible, en posició inicial, medial o final d'un significat, es troben significacions diferents, sent per tant un fonema que es distingeix de: / ɔ /, / ɔ̄ /, / a /, / ɛ /, / ɛ̄ /, / i /.

Si l'escriptura del català es basara en la pronunciació moderna, s'estalviarien les dificultats d'explicació del confusionisme a que du l'aplicació de l'etimologia i les formes històriques que provenen de la llengua valenciana clàssica a l'escriptura del català. L'encabotament en absorbir sistemes lingüístics en contigüitat, però hui diferents, produïx estes disfuncions.

Badia Margarit (o.c., p. 152) confessa que «*El funcionament de les llengües no va, en general, de dalt (l'Acadèmia) a baix (la massa parlant). Si hi ha alguna cosa que minui l'actual sistema vocalic del català (i es això lo que observe des de fa un temps, i lo que intente mostrar aci), l'única conseqüència positiva que trauriem d'establir una pronunciació correcta seria llevar-li vigor al ritme de propagació i de consumació del fenomen detectat ara*»; «*si nos costa tant d'establir la pronunciació correcta, es perquè hi ha alguna cosa que minui, com dic, el sistema*».

Badia Margarit presenta uns quaranta exemples del confusionisme entre [ɔ] i [ɔ̄]. Afegim formes rizotòniques dels verbs que, enunciat en infinitiu «*tenen una [u] (ortografiada o)*» —notem la pronunciació— «*pero, quan l'accent cau damunt de la vocal temàtica, s'ha de triar entre [ɔ] i [ɔ̄]: «galopar te [u] atona», però per a «ell galopa» han de recórrer al substantiu «galop» [gælɔp] (DCVB) o [gælɔ̄p] com fa rimar en «llop», «glop» Guerau de Liost.*

Ho confirma en paraules cultes («*mots savis*», diu ell), que no queden subjectes al timbre vocalic etimològic, al timbre de la vocal llatina corresponent. En elles el confusionisme manifesta les tendències del vocalisme català, en el que les realitzacions del fonema / u /, que engloba els sons [u], [ɔ], [ɔ̄], estan indeterminades sense poder reduir-les a mòduls fixos en la zona de l'àrea de dispersió del fonema / u /.

Tambe aporta casos d'incompliment de la distinció vocalica, sobre tot per a la vocal *o*, en parells de paraules en que nomes tenen eixe so per a distinguir-les. «*Heu aci alguns: bota 'calcer' / bóta 'recipient per a vi'; mora 'fem. de moro' / móra 'fruit de l'albarzer'; vot 'postverbal de votar' / bót 'de botar'*». En ells demostra les vacil·lacions en la pronunciació.

Inconseqüències —diu Badia— fonètic-etimològiques, que, tenint la mateixa vocal etimològica, es tracten hui opostament. També les fonètic-articulatòries, que, tenint els mateixos sons veïns, són pronunciatos en timbre diferent.

Les inconseqüències que denomina geogràfic-lingüístiques dels parlars que ell engloba en el català, parlars orientals o central (que inclou al barceloní), balear, occidental del nord, valencià, etc., no són explicables per ad ell. Quan seria ben fàcil sens el dogma d'una unitat de llengua en tota eixa geografia que vol abarcar.

Badia Margarit resumix: «*Es evident que podem parlar d'inconseqüències dins el sistema vocalic de la llengua [catalana]: este sistema, que permet la fusió de «parells mínims», que canvia el timbre de la vocal en el pas d'un substantiu a un verb de la mateixa arrel, que presenta pronunciacions vocaliques diferents mes que te uns condicionaments articuladoris idèntics, que, al remat, modifica l'obertura o el tancament vocalics d'una regió a l'altra (d'uns territoris que constitueixen, d'altra banda, verdaderes unitats geogràfiques: un dialecte, o tota la llengua), patix d'una incongruència interna, a lo manco en una sèrie de casos*».

L'incongruència es no voler reconèixer la realitat d'una diversitat de sistemes lingüístics, de sistemes fonològics, d'una diversitat de llengües contigües, si, però no en relació de dependència ni d'identitat.

1.5.2. Realisacions fonètiques de /u/.

El fonema /u/ es realitza fonèticament segons condicions degudes als sons veïns o la seua posició en la síl·laba:

[u] vocal greu, mínima, posterior-velar, alta, labialitzada.

[u] es la normal, relativament oberta. No adquireix mai el matis relaxat que es percep en català. Apareix en síl·laba travada o lliure, al principi, en mig o al final de paraula, sent atona o tònica: sucre, acurtar, fura, ungla, cru, curt, punxa, tifus, tu.

2. El sistema de les vocals en la llengua valenciana.

El sistema de les vocals en la llengua valenciana es de dos dimensions, per tindre diferenciació fonològica del timbre de les vocals. I es triangular (no quadrangular) perquè el màxim grau de sonoritat està representat per un sol fonema.

El sistema vocalic valencià es un sistema triangular de quatre graus d'obertura, dividit en articulacions anteriors o palatals, miges i posteriors o velars:

Graus d'obertura:	1. tancat:	i			u
	2. semitancat:	e		o	
	3. semiobert:		e	o	
	4. obert:			a	
Punt d'articulació:		palatal	mig	velar	
Timbre:		agut	neutre	greu	

El valor fonològic i funcional de les set vocals el hem vist en la definició de cada una d'elles i en les oposicions que coneixem, manifestades en commutacions, tant en posició tònica com atona.

Els fonemes vocalics valencians presenten variants d'articulació segons el lloc que ocupen dins de la paraula, segons siguin vocals tòniques o atones i si han segut en llati llargs o breus, i els sons veïns⁷.

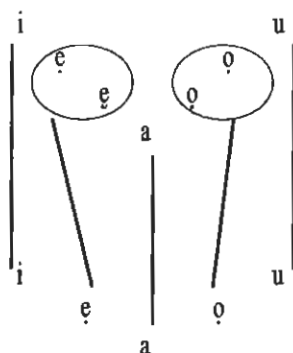
⁷ En català (el barrejat de llengües que l'IEC vol englobar com a català) els paradigmes vocalics són uns altres. És evident el caòtic *sistema vocalic del català* front al ben definit del valencià.

Segons M. Palau Martí, en català *standard* (l'oriental, basat en el barceloní), el sistema vocalic des del punt de vista fonològic està caracteritzat per tres fonemes vocalics tan sols: les vocals extremes que no poden faltar en cap de sistema, i, u, i una vocal centralitzada prou variable en les seues característiques, que denominen vocal neutra,

Negativament utilisa la *reduccio de traços vocals*, que implica la reduccio del numero de graus d'obertura en la silaba no accentuada. En valencià, esta reduccio consistix en l'utilisacio de tres graus d'obertura en silaba no accentuada contra quatre graus en silaba acentuada.

S'interpreta esta reduccio dient que certes oposicions distintives en silaba accentuada son neutralisades en la silaba no accentuada.

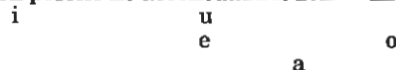
Si rodegem d'una curva els fonemes objecte de la neutralisacio, podem observar en l'esquema del triangul vocalic valencià la reduccio de quatre a tres graus d'obertura, aixina com la disposicio simetrica de la neutralisacio⁸:

A l'esquema balear de vocals toniques li donen set vocals mes la neutra, i de vocals atones el dit de i, u, æ:

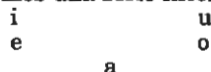

Al català occidental en posicio no accentuada li donen un paradigma de cinc vocals:

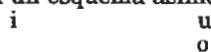

pero han d'establir diferencies entre el nort-occidental i el valencià, que volen considerar com a sur-occidental. Han de dir, per exemple, que en el nort-occidental es troben «a» finals pronunciades com a «e oberta» que s'acosta molt a la vocal neutra, i que no queda oposta a una «a», sino que ocupa el seu lloc.

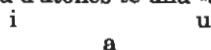
En rossellones, l'esquema queda reduït a cinc vocals, sense diferenciacio en dos graus mijans, havent nomenes una serie intermija:

En Mallorca es dona un esquema asimetric en posicio no accentuada:

En Alger, l'esquema d'atones te una «a» com en l'esquema d'accentuades:

3. Fonemes consonàntics.

El valencià presenta propietats consonàntiques comuns a unes altres llengües romàniques, com es natural, i moltes analogies en les d'unes altres llengües que son rames d'un mateix tronc lingüístic.

No es estrany que entre valencià, castella i català i occità, procedents del llatí, no hi haja moltes diferències en el contingut numèric de consonants. Però no s'ha d'oblidar, a més de la materialitat dels sons i la distinció dels fonemes, l'ús o aplicació dels mateixos en les respectives llengües, que donen lloc a sistemes fonètics distints i diferenciats.

L'estudi dels sons consonàntics valencians nos conduirà a la determinació dels fonemes dels que son variants combinatories, determinant els traços pertinents i la seua independència fonològica, arribant a un resultat estructural del sistema consonàntic valencià.

En la *definició* de cada fonema es presenten els traços pertinents i les oposicions significatives a que s'enfronta.

3.1. Consonants interrompudes labials.

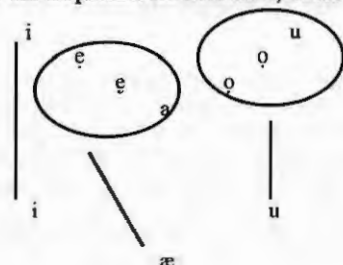
3.1.1. Fonema /p/.

El fonema /p/ es un fonema no líquid (front a /l/, /ll/, /r/, /rr/), oral (front a /m/), difus i greu -labial- (front a /t/, /tʃ/, /k/), oclusiu (front a /f/, /v/), sort (front a /b/).

3.1.1.1. Commutació de /p/.

Fent la substitució d'este tros fònic indivisible, en posició inicial, medial o final d'un significatiu, es troben significacions diferents, sent

⁸ També en esta qüestió, la diferència entre el valencià i el català es notable: El procediment negatiu del català de reducció de traços vocals consisteix en utilitzar dos graus nomen d'obertura en síl·laba no accentuada contra quatre graus en la que du accent. Les neutralitzacions donen un esquema no simètric, molt diferent del valencià:

per tant un fonema que es distingeix de: /l/, /l̥/, /r/, /r̥/, /m/, /t/, /t̥/, /k/, /f/, /v/, /b/.

3.1.1.2. Realisacions fonètiques de /p/⁹:

[p] en principi, mig i final de paraula i de síl·laba: pare, copa, sap, capçal; en els grups tautosil·làbics **ps**, **pr**, **pl**, en posició inicial o interior de paraula (pseudocritic, prolec, planta, representació, triple)¹⁰.

[b] en algunes ocasions, per assimilació, en fi de paraula seguida de consonant sonora o vocal (*cap bastó* [kab-bastó], *grup doctoral* [grúb-doktorál], *cap aci* [kab-así]).

[ø] en grups originaris triconsonàntics **mpt**, **mpc**, que apareixen en paraules molt cultes o llatínismes, sent correcta, per tant l'escriptura de **nt**, **nc**, en lloc d'ells (*assunt*, no *assumpt*, *exent*, no *exempt*, *redencio*, no *redempcio*, *conte*, no *compte*, *tentar*, no *temptar*, *sintoma*, no *simptoma*).

3.1.2. Fonema /b/.

El fonema /b/ es un fonema no líquid (front a /l/, /l̥/, /r/, /r̥/), oral (front a /m/), difús i greu -labial- (front a /d/, /d̥/, /g/), oclusiu (front a /v/, /f/), sonor (front a /p/).

3.1.2.1. Commutació de /b/.

Fent la substitució d'este tros fonètic indivisible, en posició inicial, medial o final d'un significat, es troben significacions diferents, sent per tant un fonema que es distingeix de: /l/, /l̥/, /r/, /r̥/, /m/, /d/, /d̥/, /g/, /v/, /f/, /p/.

3.1.2.2. Realisacions fonètiques de /b/.

[b] en posició inicial absoluta (barana, borinot); darrere de **m**, **l**, **r**, (bomba, albat, herba); seguida de **i** + vocal (gabia); seguida de **l** (poble)¹¹.

[b] la pronunciació fricativa es presenta en pronunciació no esmerada o energica quan es troba en posició intervocalica o darrere de **s** (acabar [akabár], roba [rób̥a], desbarrar [desb̥arár]). Quan va davant de **r** o **l**, la pronunciació es vacil·lant entre la fricació i l'oclusió (pebre [péb̥re] o [péb̥re], ablanir [ablanír] o [ablanír]).

⁹ En les paraules d'origen comú, l'ortografia valenciana té en consideració la fonètica que ensordix les oclusives, mentres en la catalana diuen que s'atenen a l'etimologia, cosa no sempre certa, com pot vore's en les veus catalanes: *corb* < ll. *corvus*, *calb* < ll. *calvus*, *acerb* < ll. *acervus*, i unes atres: *serf* < ll. *servus*.

¹⁰ En català, es duplica la **p** en la pronunciació del grup **pl**: triple [trípl̥l̥]. Mai en valencià.

¹¹ En paraules de la mateixa estructura, el català duplica la pronunciació de la **b** i arriba a fer-ho sonant **p**: poble [pób̥-bl̥] o [póp̥-pl̥]. Mai en valencià.

[p] [ø] encara que no arribe a ser fricativa ensordida, es pronuncia debilment quan va davant de *g + consonant*. En esta situacio es troben seqüències de valor fonèc zero [ø] (obscur [obskúr]/[oskúr], abstemi [aʃstemi]/[astemi], substantiu [substantíu]/[sustantíu]).

[p] en final de síl·laba, davant de consonant sorda, concretament **t, c, ç, s, n**, i en final de paraula, tinga **p o b** en l'etim corresponent.

3.2. Consonants interrompentes dentals.

3.2.1. Fonema / t /.

El fonema / t / es un fonema no líquid (front a / l /, / ʎ /, / r /, / ɾ /), oral (front a / n /), difus i agut -dental- (front a / p /, / ɟ /, / k /), oclusiu (front a / s /, / z /), sort (front a / d /).

3.2.1.1. Commutació de / t /.

Fent la substitució d'este tros fonèc indivisible, en posició inicial, medial o final d'un significat, es troben significacions diferents, sent per tant un fonema que es distingeix de: / l /, / ʎ /, / r /, / ɾ /, / n /, / p /, / ɟ /, / k /, / s /, / z /, / d /.

3.2.1.2. Realitzacions fonètiques de / t /:

[t] dental oclusiu sort. Apareix en totes les posicions (torcar, martell, pot).

[t̪] interdental oclusiu sort. En posició implosiva per assimilació per la consonant següent, **p, b, m, d, l, n, c**, (ratpenatiste, atmosfera, atlantic, etnic).

[d] per assimilació de la **t** a la consonant sonora de la síl·laba següent (tot bo [todbo]).

[ø] en pronunciació no esmerada o ràpida, en els grups finals **nts, lts**, (dents [dɛns], malalts [maláls]).

3.2.2. Fonema / d /.

El fonema / d / es un fonema no líquid (front a / l /, / ʎ /, / r /, / ɾ /), oral (front a / n /), difus i agut -dental- (front a / b /, / ɟ /, / g /), oclusiu (front a / z /, / s /), sonor (front a / t /).

3.2.2.1. Commutació de / d /.

Fent la substitució d'este tros fonèc indivisible, en posició inicial, medial o final d'un significat, es troben significacions diferents, sent per tant un fonema que es distingeix de: / l /, / ʎ /, / r /, / ɾ /, / n /, / b /, / ɟ /, / g /, / z /, / s /, / t /.

3.2.2.2. Realisacions fonètiques de / d /.

[d] dental oclusiu sonor, en posició inicial absoluta (diners, dona); davant de **v** (advent); darrere de consonant labial (abdicar, capdellar) o de consonant nassall (randa, aldehit).

[ð] dental fricatiu sonor, quan es intervocalica (vida, poda), davant de **r** (lladre, vidre), darrere de consonant no labial o nassall (perdua, toldo). Esta fricativa té una pronunciació tan feble que, en la parla popular, es perd en determinades ocasions.

[d̪] variant ensordida que es dona en el grup **ds**, que presenta un grau de reducció que aplega a la supressió total (adscrit [ad̪skit]/[askrit]).

[ø] en valencià hi ha una clara perdua de la **d** que no és tan sols una debilitació, sinó una total supressió, general i absoluta, en les terminacions **-ada**, **-ades**: crema(da) [kreˈma], alba(d)es [albáˈes]; una supressió variable en les **-ador**, **-adora**, **-adors**, **-adores**: moca(d)or [mokaˈoɾ], llaura(d)ora [ˈlauraˈoɾa], trona(d)ors [tronaˈoɾs], treballa(d)ores [trebaˈlaˈoɾes]. També és prou general com a dialectal, sent molt notable en la part sud de la província d'Alacant, la perdua de la **d** intervocalica, com en: cadena [kaˈeˈna], madur [maˈuɾ], marsida [marsíˈa], vinguda [vingúˈa], cadira [kaíˈra], moneda [monéˈa], neboda [nebóˈa]¹².

3.3. Consonants interrompudes palatals.

3.3.1. Fonema / ʧ /.

El fonema / ʧ / és un fonema no líquid (front a / l /, / ʎ /, / r /, / ɾ /), oral (front a / ɲ /), dens i agut –palatal– (front a / p /, / t /, / k /), oclusiu (front a / ʃ /, / y /), sort (front a / g /).

3.3.1.1. Commutació de / ʧ /.

Fent la substitució d'este tros fonic indivisible, en posició inicial, medial o final d'un significat, es troben significacions diferents, sent per tant un fonema que es distingeix de: / l /, / ʎ /, / r /, / ɾ /, / ɲ /, / p /, / t /, / k /, / ʃ /, / y /, / g /.

¹² El procés de la perdua de la **d** entre vocals inaccentuades en son pas al romanç no està del tot clarificat. Mentre hi ha qui estableix el canvi **d** > **ð** > **z** > **ø**, uns altres opinen que la caiguda de la **d** fon directa, sense passar per l'etapa sibilant. Però és un fet que és molt freqüent la caiguda de la **d** en son pas al romanç. I també s'observa que la **d** secundària intervocalica, més o menys fricativa, tendeix a desaparèixer en tota la península ibèrica. En el valencià modern es perd en les terminacions **-ada**, **-ades**, **-ador**, **-adora**, **-adors**, **-adores**, sent una de les característiques diferencials respecte del català. Segons A. Fontelles Fontestad, 1994, *Els mijos de comunicació*, en el cas de la **d** secundària (< t), no es tracta de ningúna incorrecció, sinó d'un fenomen diacrònic més important de lo que es creu, i compartit per unes altres llengües romaniques: castellà, valencià, franceses... (*elles sont fermées*, elles estan tanca(d)es).